

отъ богатитѣ имъ ржкописни съкровища. Недоволень, той се върналъ следъ два месеца въ родината си въ Карловци².

Пълнитѣ съ въодушевление думи на сръбския историографъ и проявената отъ него неуморима ревностъ на събирачѣ въроятно сж подбудили младия Паисий да направи нѣщо подобно за историята на своя народъ. Подигравателнитѣ закачки на сръбски и гръцки монаси, какво българитѣ нѣматъ история, затвърдили въ него това решение. Цѣли две години събиралъ той материяли на Света гора и въ България; за сжщата цель той отпжтувалъ дори у „немска земля“, т. е. въроятно въ Банатъ. Съчинението на дубровнишкия абатъ Mauro Orbini подъ насловъ: „Regno degli Slavi“ (Pesaro 1601; руски преводъ 1722), което представя натрупване истини и легенди безъ всѣкаква критика, му послужило за главенъ изворъ, макаръ и да не го задоволявало. Използувалъ освенъ това и всемирната хроника на Барония (руски преводъ отъ 1716 г.) и нѣкои гръцки легенди; отъ българскитѣ извори той знаелъ само неголѣмъ брой грамоти и жития на светии. Следъ като се подготвилъ по такъвъ начинъ, Паисий, безъ да гледа на измжчващата го болестъ, почналъ да пише книгата си въ Хилендаръ въ онова време, когато по-стариятъ му братъ билъ тамъ игуменъ. Турцитѣ наложили на манастира по 3000 гроша годишенъ данъкъ и дългътъ на манастира нарасълъ до 27,000 гроша. Поради това между монаситѣ възникнали несъгласия, които накарали Паисия да се пресели въ Зографския манастиръ. Тукъ, въ този старобългарски царски манастиръ той намѣрилъ нѣкои нови пособия, които сжщо тѣй използвалъ и завършилъ труда си (1762). За по-нататъшната му сждба знаемъ само, че пропжтувалъ по България и давалъ да преписватъ хрониката му; тѣй напр., въ 1765 г. ние го намираме въ Котелъ.

Паисиевиятъ трудъ нѣма по-голѣмо значение за критичното издирване на българското минало, отколкото, напр., Фирдуси за персийската и Качичъ за далматинската история. Затова пъкъ неоченимо значение той има за най-новото развитие на българския народъ.

Горещъ патриотизъмъ пламти отъ всѣка страница. Съ пламенни думи Паисий предизвиква въ паметта на дълбоко падналитѣ си сънародници славнитѣ дни на тѣхното минало, когато тѣ, управлявани отъ свой царъ и свой патриархъ, сж били прочути и уважавани. Той сериозно упрѣква гърцитѣ, задето тѣ изпращатъ въ България само гръцки владици, съвсемъ се не грижатъ да се основатъ български училища, държатъ народа въ простота и невежество, съ помощта на турското насилие и въпрѣки всички църковни закони вършатъ постоянно неправда, и подканва сънародницитѣ си да не търпятъ вече така овчедушно тѣзи безобразия. Остро наставление получаватъ отъ него ренегатитѣ, които се учатъ да четатъ и да пишатъ по гръцки и не искатъ да се признаватъ за българи. Въ името на своята история българитѣ по неговия съветъ сж длъжни преди всичко да уважаватъ езика си. Паисий отговаря на подигравкитѣ не само на гърци, но и на съплеменнитѣ на българитѣ австрийски сърби и руси; нека да благодарятъ тѣ на Бога, извиква имъ той, загдето ги е пощадилъ отъ турско и фанариотско иго.

Проститѣ, но пропити съ чувство Паисиеви думи донесли дългъ отгласъ въ всички български земи. Скоро той намѣрилъ последователи, които правѣли много добавки къмъ съчинението му. Най-стариятъ отъ тия продължатели (до 1797) прибавилъ единъ списъкъ съ 144 градове отъ всички страни на България, отъ който узнаваме, че той билъ вече добре запознатъ съ географското разширение на цѣлия си народъ. Омразата къмъ гърцитѣ изпжквала у него още по-рѣзко, отколкото у кроткия Паисия³. Още въ сегашния вѣкъ неговата хроника често се преписвала, докато въ 1844 год.